

Йозеф Вінклер. *Natura morta*. Римська новела

Син торговки інжиром

In cielo cerco il tuo felice volto,
Ed i miei occhi in me null'altro vedano
Quando anch'essi vorrà chiudere Iddio...

В небі шукаю щасливе лице твоє,
І нехай очі мої не бачать нічого іншого,
Коли і їх захоче Господь закрити...

Вірш Унґаретті з італійської переклав Тарас Федірко

За кілька кроків від Ватиканських воріт, на Віа ді Порта Анджеліка, поряд із римлянкою, яка на все горло вихваляла свіжі зелені фіґи: «*Fichi freschi! Vuole? Fichi freschi! Dai!*»¹ – поголений налісо п'ятдесятирічний чоловік у білій футболці з написом «Mafia. Made in Italy» тримав перед собою палицю з насадженою на неї пластмасовою голівкою негрєняти і, роблячи по кілька кроків вперед і назад, показував її богомольцям, які проходили повз, зацікавлено зупинялися або відсахувалися, злякано чи то розважаючись. Над його ширинкою, на дрібнокованому ланцюжку висіла червонясто-рожева, велика пластикова соска, яку він, кривлячи обличчя, раз по раз брав до рота, аби поссати, пожувати чи посмоктати. Запихаючи палицю собі між стегон і потираючи настромленою чорною голівкою свої геніталії, він плаксиво верещав: «Матта! Матта!» Більшість японських туристів, які зацікавлено витріщалися з автобуса, що їхав зі швидкістю пішохода, аплодували, інші ж піднімали вгору фотоапарати.

Напроти нього, молитовно склавши руки на ватиканському віснику – «*Osservatore Romano*»², – сидів чоловік без нижньої частини тіла, живе погруддя з рудуватим волоссям до плечей, киваючи, він простягав руку, коли якийсь співчутливий перехожий давав йому банкноту чи монету. За його спиною на ватиканських мурах висів плакат із зображеною дитиною в масці, яка сиділа на електричному стільці. Під її зв'язаними ногами великими чорними буквами писало: «*150.000 prigionieri politici torturati in Iran*»³. Коли мимо проходила дівчина з волоссям до плечей, кошлатий чоловік із ампутованою нижньою частиною тіла вхопив її за руку, поцілував вени на тильному боці долоні, що повиступали від літньої спеки, провів пальцями по довгих білявих косах і пробурмотів зачаровано і з блиском в очах: «*Ma che bei capelli!*»⁴

Коли двоє туристів прилаштувалися фотографуватись ліворуч і праворуч від чоловіка, який, кривлячи обличчя, монотонно розгойдувався вперед і назад, він, широко відкривши очі, вкусив настромлену негритянську голівку в набряклі червоні уста і знову заволав із театральним перекошеним від болю обличчям: «Матта! Матта!» Чоловік без нижньої частини тіла під дитиною у шкіряній масці на електричному стільці дбайливо склав свої банкноти і сховав їх під «*Osservatore Romano*», а Піколетто, неповнолітній син торговки

інжиром, який мав довгі вії, що майже торкалися його щік, і носив срібне розп'яття на шії, знову і знову ліпив на потилицю молодшому братові великий, зів'ялий від спеки фіговий листок, поки клапті розшарпаної зелені не почали облітати з голеної дитячої маківки на відкриті, всіяні веснянками хлоп'ячі плечі. Стеблом від фігового листка підліток полоскотав вушко білявої дівчини в коротких штанях, яка, відходячи від інжирної ятки в напрямку до Ватиканських воріт, смоктала розламану навпіл фігу. «Vuole fichi? Fichi freschi! – закликала торговка інжиром паломників, які проходили повз, і сиділа поряд із чоловіком, котрий розмахував палицею із настромленою негритянською голівкою, кривив обличчя і кликав маму. – [Vuole fichi? Dai! Fichi freschi!](#)»⁵

Американський екскурсовод у зеленому солом'яному капелюсі привів туристів на площу Св. Петра, відкрив великий ілюстрований путівник і показав паломникам зображення собору Св. Петра у книжці, водночас тицяючи вказівним пальцем у розкішну, справжню споруду прямо перед ними. Стара, вбрана в чорне циганка присіла під колоною, не знімаючи трусів, насцяла собі у складені долоні, збризнула сечею трохи прив'ялі червоні троянди і, викрикуючи «[Mille Lire! Mille Lire!](#)»⁶, заходилася пропонувати їх ватиканським богомольцям, які неподалік від виходу із Папських усипалень, між «[Casa del Rosario](#)»⁷ – крамничкою священних сувенірів – та громадським туалетом рядами підпирали стіну, сиділи навпочіпки або й на землі, чекаючи на своїх знайомих і родичів, на довгі брюки, спортивні і навіть піжамні штани. До базиліки Св. Петра суворо заборонено заходити в шортах чи в надто короткому одязі, про що повідомляє табличка багатьма мовами. Перед крамничкою священних сувенірів стара, майже беззуба жінка продавала туристам і паломникам довгі білі целюлозні штани із зеленим написом «Roma». Побрязкуючи численними сріблястими талерами з вибитим на них профілем Папи Йоанна Павла II, вона гукала до легко вбраних новоприбулих, показуючи на стос целюлозних штанів: «[Pantaloni lunghi! Diecimila! Pantaloni lunghi!](#)»⁸

Зі звуком, подібним до автоматної черги, хлопець у шкарпетках кольору американського прапора лунко розтоптав порожню бляшанку з-під кóли. Його молодший брат – на його шкарпетках стрибає жовто-чорні тигри – застібав шкіряні сандалі своєму розгубленому, старомодно вдягнутому батьку, який на правій руці мав наколотий хрест, а на лівій – оголену довгокосу дівчицю. На зв'язці хатніх ключів, якими батько час від часу знудьговано брязкав, висіла маленька розплакана дитяча голівка з лазуриту. Поголений налісо чотирнадцятирічний хлопчик – підтяжки його розстібнутих червоних шкіряних штанів із вишитим спереду едельвейсом звисали до голих литок – притиснувся головою до ключиці на кілька років старшого за себе юнака, на чийй широко скраєній майці було зображено голову індіанського вождя. Коли старший, вочевидь, відчувши незручність, підняв руку, щоб відпихнути молодшого, той став зацікавлено розглядати його блискучу від поту, зарослу чорним волоссям пахву, а потім обидва почали сміятися і жартувати перед юнкою, яка затято розв'язувала кросворд, час від часу понуро й ревниво зиркаючи на обох хлопців.

Проходячи мимо, вбраний у чорне [прете](#)⁹ з довгою вервицею, що билася об його стегна, зазирнув у широкі штанини дівчинки з чорними кучерями, яка їла кавун, сидячи на землі і схиливши голову на батькове плече; під її штанцями було видно яскраво-рожеві трусики.

Навколо голуби дзьобали брунатні зернята з кавуна, які дівчинка спочатку спльовувала в руку, а потім викидала на землю. Лютуючи й обурюючись через те, що його в шортах не пустили до собору, підліток дубасив пластиковою пляшкою по своєму голому коліну, його знудьгований молодший брат дмухав у бляшанку і катав її туди й сюди по асфальту, між голубів, які пурхали навсібіч, а інший хлопець у шортах, також змушений чекати, оповив свої голі безволосі стегна витягнутим із петель ременем зі справжньої зміїної шкіри і раз по раз штрикав сріблястим язичком від застібки у зміїні дірочки-очі. Під аркадами, між кам'яних колон якийсь юнак обурювався, що поліцейський змусив його прикрити голий торс. Черниці-двійнички, розмовляючи неаполітанським діалектом, лизали облиті шоколадом пальчики на брикеті морозива у формі дитячої ніжки.

Піколетто з довгими віями, що майже торкалися його щік, розставивши ноги, сидів між громадським туалетом і сувенірною крамницею на картонці, розмальованій серцями, проштрикнутими стрілами, охопив губами горлечко закритої пляшки мінеральної води, посмоктав блакитну кришку і поляскав порожньою пляшкою об свої засмаглі, безволосі стегна. У штанинах на його розчепіренних ногах, під широко скраяними жовтими трусами було видно яйця, рідко порослі волосом, чорні волосинки по світлошкірому паху. Він поклав до рота срібне розп'яття, що висіло в нього на шиї, послинив, дістав із рота й опустив на груди, а потім потягнувся за порожньою пляшкою з-під мінералки, що котилася геть. Сидячи напроти, білява дівчина, яка захпала карту Рима собі за пояс, гортала альбом Мікеланджело, торкалася й погладжувала розпрямленою правою долонею надруковані напівголі фігури і час від часу спльовувала на голубів, що збирали крихти неподалік. Її біла кофтина з короткими рукавами була поцяцькована винно-червоними верблюдами і пісочного кольору пірамідами. Затиснувши між губ своє срібне розп'яття, син торговки інжиром підвівся, розпростав труси, що прилипли до сідниць, засунув руку за пояс, поправив геніталії і вмостився на картонку, не зводячи погляду з дівчини, яка з розведеними ногами сиділа навпроти і жувала жуйку, захпавши карту Рима собі ще глибше за пояс.

Коли дівчина догортала альбом і передала його своїй, також вбраній у шорти, подрузі із сигаретою, з ганчір'яної торби вона витягла наполовину повну пляшку кóли і піднесла її до рота. Вдивляючись у широкі штанини її шортів – крізь тонкі трусики кольору персика просвічувало лобкове волосся, – син торговки інжиром заходився гризти фруктовий коржик, а дівчина, бовтаючи у пляшці залишки нагрітої кóли, не зводила очей з його виразного хазяйства і туркотіла, наслідуючи голуба, що збирав крихти між бруківкою перед її ногами; на правій каліченій лапі птаха мала тільки один червоний палець. Спереду і ззаду сфотографувала туристка двох веселих підлітків, які в самій білизні стояли перед «Casa del Rosario»; вони позичили свої довгі штани і чекали, поки однокласники повиходять із собору Св. Петра. Один із хлопців задер спідню майку в сіточку й зі сміхом, кокетливо вихляючи стегнами, показав свої геніталії, що чітко проступали крізь тісну дизайнерську білизну. Проходжаючись вулицею, поліцейський задивився на стегна білявої дівчини, яка сиділа під стіною крамнички священних сувенірів і жувала гумку. Він здригнувся і потягнувся до кобури, коли якась туристка обережно поплескала його по плечу й попросила допомогти.

Білява дівчина з винно-червоними верблюдами на кофтині вистромила язика, розтягнула жувальну гумку так, що вона стала нагадувати тугий кінчик розправленого презерватива, і видула велику бульку, поки липкі голубуваті шматочки з гучним лускотом не заліпили їй обличчя навколо рота і носа. Син торговки інжиром, який очікував на цю мить, засміявся, встав із картонки, опустився перед дівчиною на коліна і, коментуючи свою поміч на римському діалекті, допоміг познімати шматочки гумки з рота і підборіддя. Не питаючи, він витягнув з її шортів карту Рима, яку дівчина запхала аж до паху, знову сів на картонку і почав нервово розгортати, вдаючи, що шукає якусь вулицю чи квартал, потім згорнув її назад. Спочатку він притис карту до підборіддя, а тоді, продовжуючи гризти свій малиновий коржик, непомітно підніс її до свого носа. На зап'ясті його правої руки висіли численні барвисті пластикові сόски, які цього літа в Римі продавали на незліченних розкладках у всіх кольорах і розмірах і носили на шиї чи на зап'ясті, передусім діти та молодь, проте і м'ясники, котрі патрала овець, і рибарі, які розбирали рибу на П'яцца Вітторіо Еммануеле і загравали до обвішаних пластиковими пустушками циганочок, теж носили ці дрібнички.

Хлопець, який збуджено зазирає у шорти дівчини навпроти і нюхав її карту, вкусив себе за язик, кинув фруктовий коржик, застиг, відчувши присмак крові в роті, і знічено втупився в танець червоних голубиних лап. Піколетто підвівся, витер хустинкою губи, зі словами «*Mille grazie!*»¹⁰ повернув дівчині карту Рима і зайшов до туалету. Минуло добрячих десять хвилин, поки він вийшов із вбиральні і знову сів на своє місце. Коли хлопець, не зводячи погляду з дівчини, сизим голубиним пером кокетливо полоскотав себе під правим коліном, білявка в кофтині з винно-червоними верблюдами помітила на його зігнутій руці смугу, подібну на слід равлика, розтягнула на правому стегні резинку своїх персикових, зволожених трусиків, закачала в них свіжого повітря і кілька разів ляснула резинкою об шкіру. Потім дівчина пожбурила подружчиним недопалком по голубах, що туркотіли й визбирували поміж бруківки крихти білого хліба.

«No school, no job» – писало на майці рудоволосого хлопця, який не зводив очей з відкритих воріт собору Св. Петра, проте його туди не пускали – охоронець у синій уніформі мовчки показав рукою на голі стегна розлюченого англійця, – коли інший юнак дістав зі своєї торби з надрукованим червоним хрестом і написом «*Help ons helpen*»¹¹ довгі піжамні штани, вдягнув їх поверх шортів і зайшов у церкву. Молодий чех натягнув довгі чорні штани з поліестеру і переступив поріг базиліки Св. Петра. Його однокласник у коротких шортах, сидячи на теплій бруківці, витріщався на трикутник, що просвічував крізь чорний одяг дівчини в жовтій білизні. «*lo sono senza colpa!*»¹² – проходячи в соборі повз чорну лаковану сповідальню, запевнила вагітна жінка, притискаючи до живота великий пластмасовий кораблик і звертаючись до вбраного в чорне гладкого духівника, який витріщався зі своєї чорної лакованої шафи. Чорноризний монах, схиливши голову, сидів в іншій сповідальні, на стінці якої було прикріплено табличку «*Deutsch*». Найменше запилужених слідів від підошов було перед німецькою сповідальнею, менше, ніж перед англійською чи італійською, найбільше ж натоптано було перед польською. Стукаючи пальцем по дерев'яному віконці сповідальні «*Po polsku*», товстий духівник крикнув групі туристів, яка зупинилася прямо перед його дверима: «*Avanti, non ci si ferma qui!*»¹³

Коли якась жінка впала на коліна перед розп'яттям на дверях сповідальні, перехрестилася і почала шукати поглядом очі священика, він зачинив віконце і вимкнув світло.

Беззуба полька із землистим сірим обличчям і поораним зморшками чолом колінкувала у Священній каплиці поряд із двома своїми синами. Її двадцятирічний син, також стоячи на колінах зі складеними руками, пристрасно читав молитву, а шістнадцятирічний роззирався за дівчатами, які проходили повз. Затиснувши бляшанку кóли між молитовно складених долонь, заплакана дівчина застигла перед вітарем. В заглибину у великій, виставленій на вітарному камені дароносиці хтось запхнув облатку з грубого борошна. Ліворуч і праворуч від запалених воскових свічок у залі були розставлені букети білих і червоних гладіолусів. У Священній каплиці чоловік подарував беззубій польці статуетку Діви Марії, яку придбав у сувенірній крамничці на виході з Папських усипалень. Навіть не глянувши на статуетку, жінка заходилася обмацувати Діву Марію руками, обіймати пальцями і шепотіти молитву, а по її щоках, зліва і справа, із заплющених очей котилися сльози. На голій мармуровій підлозі залякла в молитві молода, худюща, вбрана в сіре черниця, притискаючи вказівний палець до вуст. Рідким засобом для чищення інша монашка протирала золоту таріль, де лежало Тіло Христове, і золоту чашу, в якій [самос](#)¹⁴ перетворювався на Кров Христову.

Якась пані підкотила до [«П'єти» Мікеланджело](#)¹⁵ інвалідний візок, прикрашений жовтими гладіолусами, – на шкіряному сидінні лежало тільки розп'яття завбільшки з дитину, – торкнулася пожмаканим образком до куленепробивного скла, потім поцілувала зображену на іконці Богоматір з малим Ісусом і тричі перехрестилася. Під ногами двадцяти-тридцяти японців, які фотографувалися на тлі «П'єти», лежали їхні фотоапарати. Щоразу, зробивши знімок на свою камеру, член групи повертався у лави, а інший виходив на його місце, підіймав свій фотоапарат і фоткав японців і «П'єту» за куленепробивним склом. На головному вітарі собору, де саме закінчувалася меса, лежали дари від слухачів служби Божої – картина олією, на якій зображені Марія й дитина Христос, килим ручної роботи з ликом Діви Марії та маленького Христа. На загорнутих у подарунковий папір пакунках лежали червоні троянди і білі лілеї. Жінка, затиснувши під правою пахвою італійську спортивну газету, вільною рукою торкнулася витертої ноги статуї Св. Петра, а потім поцілувала свої пальці.

[«Pour moi c'est trop macabre!»](#)¹⁶ – вгризаючись у жовтий м'якуш соковитого персика, мовив чорношкірий хлопець у довгих білих целюлозних штанях із зеленим написом «Roma» і відмовився спускатися разом зі своїми французькими однокласниками до Папських усипалень. Персиковий сік стікав по тильному боці його чорної правої долоні аж до ліктя і скрапував на мармурову підлогу. На його целюлозних штанях зеленим фломастером були намальовані котяча голова і серце, пробите стрілою. Діти чотирьох-п'яти років, вдягнені як скаути-християни, вервечкою проходили між саркофагів у крипті. Вбрана в біле черниця у білих дерев'яних сабо і білому покрові прибрала поховання Папи Павла VI за допомогою ганчірки і щітки на довгій ручці, натерла могильну плиту поліролем із різким запахом, склала ганчірки в целофановий пакет, пакет – у шкіряну торбу і, хрестячись, із мітлою, щіткою і торбою в руках покрокувала геть із Папських усипалень. «Хочу ще сфоткати тебе біля мертвих Пап, гайда!» – сказала німкеня своїй супутниці перед тим, як вийти з гробниці і

вирушити до крамнички священних сувенірів. Вдягнений у саму лише спідню білизну молодик, який підпирав стіну і раз по раз зиркав на вихід із Папської крипти біля сувенірної крамниці, знудьговано покусував зубчастий край газети «Сopaca Vera», яка щотижня повідомляє про італійські трагедії – ілюстровані катафалками, фотографіями свідків, залитих кров'ю жертв мафії посеред запилюжених вулиць і повногрудих жінок.

1. Свіжий інжир! Бажаєте? Свіжий інжир! Беріть! (італ.)
2. «Римський оглядач» (італ.)
3. 150 тисяч політв'язнів в Ірані зазнають тортур (італ.)
4. Яке прекрасне волосся! (італ.)
5. Бажаєте інжиру? Свіжий інжир! Бажаєте інжиру? Беріть! Свіжий інжир! (італ.)
6. Тисяча лір! (італ.) – приблизно один євро. – Прим. перекл.
7. Дім чоток (італ.).
8. Довгі штани! Десять тисяч лір! Довгі штани! (італ.)
9. Prete – священник (італ.)
10. Велике спасибі! (італ.)
11. Нідерландський благодійний фонд «Допоможи нам допомогти». – Прим. ред.
12. На мені провини немає (італ.).
13. Проходьте, тут стояти не можна! (італ.)
14. Самос – марка злегка кріплених десертних вин, які виробляють на однойменному грецькому острові. – Прим. перекл.
15. «П'єта», або «Оплакування Христа» (італ. Pietà) – твір Мікеланджело Буонарроті 1498–1499 рр., мармурова скульптура Богоматері, яка тримає тіло Христа. – Прим. перекл.
16. Надто похмуро, як на мене! (франц.)

З німецької переклала Неля Ваховська

[Розмова Нелі Ваховської та Богдана Сторохи про Вінклера](#)